

A művészeti szakképesítések tartalmának változása az új szerkezetű OKJ-ben

2007. - 2008.-ban megváltozik a Magyarországon államilag elfogadott, állami vizsgabizottság előtt vizsgáztatható, és hivatalosan is „szakmának” tekintett szakmák jegyzéke: az Országos Képzési Jegyzék (OKJ).

A változás minden szakmát érint, közte az 50 művészeti jellegű szakmát is, közöttük például a színház világához közel álló *Díszlet- és jelmeztervező asszisztens, Grafikus, Pantomim művész, Rendezvénytechnikus, Táncos, Színész, Zenész*, és különösen a *Színháztechnikus, szcenikus* és a *Hangtechnikus* szakmát is. Egységessé válik a szakmai és vizsgáztatási követelmények és az iskolarendszerű szakmai oktatás központi programjainak szerkezete. Két változás nagyon szembeötlő: az egyik az, hogy a teljes szakképzés moduláris szerkezetű lesz, a másik az, hogy a képzések egységesen arra épülnek, hogy a szakma művelője mit tud megcsinálni, és nem az, hogy milyen ismeretei vannak.

E két célkitűzés bírálatát most nem írom le részletesen. A **moduláris rendszer** azt jelenti, hogy ha két rokon szakmában azonos ismeretekre van szükség, akkor egy közös szakmai modulnak lesz a feladata, hogy beépüljön mindegyik szakmába. Például a *Multimédia-alkalmazás fejlesztő* szakmában is van némi hangtechnika, és elvileg az oda szükséges hangtechnikai modulnak közösnek kellene lennie egy, a *Hangtechnikus* szakmában is oktatott (alapszintű) modullal. Ugyanez a helyzet a *Színháztechnikus, szcenikus szakma esetén is*. Bizonyos, később említett okok miatt a közös modulok létesítése még nem valósult meg. Egyébként a cél elfogadható, hiszen egy jól kidolgozott szakmai modul egységes - és elvileg eléggé magas szintű - oktatást eredményezhet. A másik célkitűzés, hogy a vizsgázó **„mit tud csinálni”** azért látszott fontosnak, mert a munkaadót nem az érdekli, hogy a „dolgozó” elméletben mit tud, hanem elsősorban pontosan az érdekli, hogy a mit tud megcsinálni. Régebben az oktatásban olyan ismereteket is tanítottak sok szakmában - állítólag - amire a munkavégzéshez nem volt szükség (csak például az iskola tanárai azt tudták oktatni, ha kellett a szakmához, ha nem), és ezt akarták megszüntetni. Más kérdés, hogy ezzel a céllal pedig áteshetünk a ló túlsó oldalára, mert akkor mi fogja megkülönböztetni a betanított munkást a szakembertől? A legtöbb esetben ugyanis, (többnyire akkor, ha rendben mennek a dolgok, vagyis, ha a már kitaposott ösvényen folyik a munka), egy betanított munkás is képes elvégezni a rutin feladatokat, műveleteket. Am az ilyen „önálló” munkavégzés csak addig terjed, amíg az első váratlan esemény be nem következik, vagy hiba nem keletkezik, vagy - ajjaj, rémálom - a megrendelő igényes, több tudást igénylő, magasabb színvonalú, kreativitást igénylő munkát nem vár el. (Őszintén szólva ez utóbbtól Magyarországon sajnos ma még csak ritkán kell tartani.) Hiszen éppen ez a baj ma Magyarországon: a legtöbb esetben a betanított munkás színvonalán folyik a munka, mert a munkaadó tudatlansága vetekszik a dolgozó tudatlanságával, és ki szereti, ha a beosztottja okosabb?

A következő nagyon fontos változás az, hogy nem lesz minden szakképesítés egyenértékű. Az a cél, hogy ha valaki elkezd egy iskolát, és kiderül egy év után, hogy „nem ilyen lovat akart”, akkor is szakképesítéssel jöhessen ki a rendszerből, vagyis az állam ne költson rá feleslegesen, és a tanuló se tanuljon teljesen feleslegesen. Ez a cél is üdvözlendő. Az új rendszerben tehát lesznek „FŐ” szakképesítések, rész-szakképesítések, és továbbképzések, amiket valami rejtélyes okból ráépülésnek neveztek el. Aki korábban lép ki a rendszerből, az rész-szakképesítést szerezhet, aki pedig még okosabb akar lenni, az a továbbképzéseken ezentúl hivatalosan is (államilag elismerten) újabb - magasabb elismertségű - szakképesítést szerezhet (ez a ráépülés).

Elég bonyolult fogalomrendszert (roppant tudományosat, hogy a lehető legokosabbnak gondoljanak minket) kellett megérteni ahhoz, hogy az új rendszer szerint újra tudjuk fogalmazni a hangtechnikai szakmákat. Schmidt János a Színművészetiről elismerte Békéscsabán, a színháztechnikai napokon, hogy ők például az egészet visszadobták, mert olyan mértékben volt számukra érthetetlen az egész fogalomrendszer.

A következő sorokban be szeretném mutatni, hogy milyen kalandokat kellett átélnünk ahhoz, hogy az új rendszerben is megmaradjon a színvonalas hangtechnikai oktatás.

Először is tudni kell, hogy iskolarendszerben egyedül az oktOpus Multimédia Intézet oktatja a hangtechnikát immár 13. éve. Hogy-hogynem, az új rendszer kidolgozóinak nem sikerült a mi nyomunkra akadniuk, hogy a hangtechnikai szakmákat kidolgozzuk.

Egy véletlen folytán derült ki, hogy már két éve foglalkoznak az új rendszerű szakképzési rendszer kidolgozásán, és hogy „valaki” át fogja írni a a mi szakmáinkat is, és nagyon elkezdett érdekelni, hogy ki lehet olyan képzett, és hangtechnikai oktatásban tapasztalt, hogy ezt meg tudja tenni (ugyanis amit a „rejtélyes Ő” kitalál, az ránk nézve igencsak hirtelen kötelezővé válik). Kiderült, hogy az új OKJ-ban a régi hangtechnikai szakmákat (hangosító, hangmester/hangtechnikus, hangművész), eldugták a filmes és színház (eredetileg csak filmes) szakmák alá, mint rész-szakképesítést, vagyis, ha valaki mozgóképgyártónak nem jó, vagy unja az egészet, színháztechnikusnak (eredetileg, egy korábbi változatban filmtechnikusnak) nem jó, vagy inkább abbahagyná, akkor lehessen belőle hangosító, vagy hangtechnikus.

Aki ezt kitalálta, annak fogalma sincsen a hangtechnikáról, arról, hogy milyen szakismeret kell hozzá, hogy milyen hatalmas irodalma és tudásanyaga van, hogy Magyarországon filmet összesen néhány milliárd forintért csinálnak, és hogy a hangtechnikai „ipar” és piac forintban ennek a nagyon sokszorosa. Azt sem tudja, hogy hangtechnikusnak nem mindenki alkalmas, és aki a világításhoz tehetséges, még nem biztos, hogy képes rá, hogy akár egy hamis hangot is felismerjen. Szóval szakmai alkalmasság nélkül az oktatás kidobott pénz. Ráadásul, egy a Színművészetin oktatott színháztechnikusnak (szcenikusnak, aki a szakképesítés megszerzésével színházi „vezetőemberképzőn” vesz részt) nem az a dolga, hogy a hangosító helyett hangosítson, a világosító helyett fényt csiholjon, és hogy átdíszletezze a kettős dobforgót. Csak ki kell tudnia választani kitől kaphat megbízható információt, ha szakmai kérdésekben állást kell foglalnia. A filmtechnikusnak meg a fahrt-kocsi összerakása és szakszerű mozgatása mellett azt is tudnia kell, hogy hogyan működik a Nagra-D, vagy a DVD-V rendszer?

Némi küzdelem árán sikerült elérni, hogy a hangtechnikai szakmák külön „fő”-sort kaphassanak a többi szerencsés 400 között. Hurrá! Fél győzelem. De: maradt összesen egy hetünk arra, hogy újra fogalmazzuk a szakmát az új fogalom- és követelményrendszer szerint. Ez volt a feltétel. Szóval nekiláttunk, és először ki kellett találni, hogy mi legyen a fő szakma, mi legyen rész-szakképesítés, és mi legyen ráépülés (továbbképzés). Utána meg kellett fogalmazni, hogy milyen hangtechnikai szakterületek vannak, és hogy ott a hangtechnikus mit csinál. Az eredmény elolvasható az oktOpus Multimédia Intézet portálján (www.oktopus.hu) a „Mit csinál a hangtechnikus?” címszó alatt.

Sajnos az elnevezésekkel baj van. Az ésszerű elképzelés szerint a szakmai ismereteket és feladatköröket két értelmes részre lehet osztani: színházi és koncerthangosítási feladatokra *Hangosító* elnevezéssel, és *Hangmester/hangtechnikus* feladatokra a stúdió, rádió, televízió, film (és videó), szinkron, és internetes (multimédia) munkaterületen. Ennek megfelelően fő szakképesítésnek a HANGMESTER elnevezést javasoltuk, rész-szakképesítésnek a HANGOSÍTÓ elnevezést, ráépülésnek pedig a stúdió ágon a HANGMŰVÉSZ, és MASTERING ÉS HANGRESTAURÁTOR, színházi hang ágon a HANGTÁRVEZETŐ, koncert- és eseményhangosító ágon a PODUKCIÓS HANGMENEZSER, rádió és televízió ágon a RÁDIÓ, TELEVÍZIÓ HANGMENEZSER, filmes ágon a FILMHANG-TERVEZŐ (Sound designer) elnevezést javasoltuk. Sajnos két ütközés is van az elnevezésekben. Az egyik az, hogy a logikusan *Hangosító* elnevezést a Színművészeti „lenyúlta”, és ragaszkodik hozzá, hogy a *Színháztechnikus*, ha félúton abbahagyja, akkor lehessen *Hangosító*, és a filmfőtanszakon pedig a *Hangmester* elnevezéssel adtak be akkreditációra képzést. Vagyis akkor Hangmester elnevezéssel technikus és felsőfokú képzés eredményeként azonos elnevezésű szakképesítés lesz forgalomban. Ráadásul kizárt, hogy a Színművészetin, két éves képzés során, ahol rész-szakképesítésként *Hangosító*, *Színpadmester* és *Világosító* is lehet valaki (figyelem, ez azt jelenti, hogy egy év után bármelyik rész-szakképesítést megszerezheti, vagyis az első évben mindegyik szakma ismereteit maradéktalanul elsajátítja, hiszen vizsgázhat belőle - de akkor mit fog tanulni a második képzési évben? -), szóval akkor kizárt, hogy a hangtechnikára jutó kb. 3 hónap alatt tud annyit tanulni, és tud annyi gyakorlatot szerezni, mint a normálisnak mondható egy éves (kilenc hónapos) képzési idő alatt. Szerintem nem kéne ezt ott erőltetni, de erről őket meggyőzni nem lehetett. Így hát maradt a feladat: találjunk a *Hangosító* helyett másik elnevezést. Az OKJ gondozói közben jelezték, hogy „-mester” végződésű elnevezések alacsonyabb szintű szakmai képzést jelölnek, mint a „-technikus” végződésűek, ezért tessék a *Hangmester* elnevezést (ami kb. megfelel a német nyelvterület Tonmeister elnevezésének, mint

ottani legmagasabb, „mester” fok), *Hangtechnikus*-ra változtatni. Ezek után nem maradt más név a palettán, mint a HANGMESTER a hangosítási feladatokat ellátó rész-szakképesítés elnevezésére. Cifra egy történet! Így most a *Hangmester* egyszerre jelöli a hangosító szakembert és az egyetemi diplomával dolgozó kollégát is, a *Hangosító* meg alig fog tudni valamit a hangosításról. Sakk-matt.

A ráépülések elnevezéseiben a Mastering szó nem szerepelhetett (nem is baj, hiszen nem magyar szó), viszont helyette kitalálni valamit egy óránk maradt: gyors körbekérdezés után az „izzadmány” név a *Hangzástechnikus* lett (végül is az én verzióm maradt, legyenek jó Urak kíméletesek).

Miután a szakképesítések elosztása ilyen fényesen sikerült, ki kellett találni a képzési modulokat, mert az új rendszer szerint a vizsgáztatás modulonként történik. De a vizsgát úgy kellett kitalálni, hogy olyan legyen, mintha valaki dolgozna. Vagyis egy koncerthangosítási vizsgafeladathoz, harminc embert feltételezve a vizsgán, és emberenként kb. két órát számolva egy összetett, színpadi szituáció megteremtésére, 60 tiszta „műsoróra” jön ki, helyszín, színpad, teljes technika, előadók foglalkoztatásával. Naponta 10 óra vizsgaidővel számolva ez 6 nap alatt bonyolítható le, a helyszín, a technika és a közreműködők teljes költsége a jó kapcsolatokra és az ügy fontosságára tekintettel baráti áron számolva is mondjuk 2 millió forint. Kármentésenként 6 napos rock-jazz-komolyzenei-népzenei+karaoke vegyesfesztivált szervezve némi bevételt lehet realizálni, 100 embert érdekelhet is a dolog (a vizsgázók és résztvevők szülei, barátai és barátnői, valamint legtöbbször az esemény ellen tiltakozók). Kivitelezhetetlen! És ez csak egy vizsgarész, mert képzési modulból 7 lett, modulonként legalább két, de többnyire 3-5 vizsgarésszel, tehát a két év alatt a vizsgázónak 23 vizsgarészen kell túljutnia. Nem semmi! Viszont jól át lesz forgatva, aki végül szakképesítést kap. Tehát végeredményében alaposan megnehezedik a vizsga, viszont ezentúl két év lesz arra, hogy felkészülhessenek rá. Az eddigi rendszer is alkalmas volt a szakmára alkalmatlanok kiszűréséhez, a különbség az, hogy mostantól a szakmai vizsga sokkal többet fog kerülni, és sokkal tovább fog tartani. Igaz, a velünk párhuzamosan ugyanezt a szakmát tanfolyami rendszerben oktató helyeken - kellő szakmai felügyelet híján - a jelenlegi vizsgaszabályzatot sem veszik túl komolyan. Hogy ezek után - egy bonyolultabb rendszerben - mi lesz?

Na most jön az, hogy mit kell oktatni az egyes képzési modulokban (ahhoz, hogy a vizsgázó csinálni tudja, amit kell). Néhány sort kéne szánnom egy kultúrált hangerejű szitokaradat elmormolására, amivel lehetetlenné tették az új OKJ rendszerének kiagyalói, hogy egy szakmai modulban mindent felsorolhassunk, ami tudásban szükséges, mondván, hogy negyven sornál több nem fér bele a táblázatba (a szakmaiság meg kit érdekel?). Azt hitték a kedves „észosztók”, hogy a hangtechnikában egy modul olyan mint a kőműveseknél a falazás-modul: kell hozzá falazóanyag, kötőanyag, zsinór, meg talicska (esetleg daru), „oszt jónapot”. Belefér negyven sorba. Nálunk meg nem! Ezért rémesen béna lesz a modulok tudásanyaga, ugyanis fontosabbnak tartottam, hogy minden szükséges ismeretanyag valahol szerepeljen, még akkor is, ha egy modulhoz az nem is kötődik szorosan (vagy csak alig, azaz „hülye Ez, hogy oda írta?”). Nem leszek rá büszke, de nem volt más választásom. Ez jól tettenérhető például a „Filmhang-, videohang-, szinkronhang-készítés” modulban, ahol főhet majd a fejem, hogy hogyan fogok rá értelmes oktatási programot kitalálni. Szerencsére az elnevezéseket nem kell véresen komolyan venni, mert az oktatásban nem különülnek majd el a szakmarészek. A vizsgán pedig átfogó ismereteket és készségeket mérünk majd le.

Mindezzel együtt úgy érzem, hogy a hangtechnikai szakmakört sikerült átmenteni az új OKJ-be, és még szerencsésen bővíteni is sikerült a megszererezhető végzettségek számát a gyarapodó tudásnak megfelelően, vagyis, ha valaki veszi a fáradságot, és idővel képzi magát, többet tud, azt mostantól az állam is elismeri végzettség formájában.

Most már csak azt kellene elérni, hogy a munkaadók a munkavégzést szakképesítéshez kössék, a „betanított munkásként” jól dolgozókat tanulni küldjék, ha ragaszkodnak személyükhöz. Szomorú tapasztalatom ugyanis, hogy hiába adunk egy rekonstrukció során világszínvonalú hangrendszert a színháznak, ha azt nem képesek a technikusok ésszel felérni, mint az történt például a Budapesti Operettszínházban néhány évvel ezelőtt. Nem az embereket küldték el, vagy küldték tanulni, inkább a rendszert módosították. Elveiben pontosan ugyanazt a rendszert, ami a Madách Színházban évek óta jól működik, és A.L. Webber nagyon elégedett kellett legyen vele az Operaház fantomja bemutatóján, hiszen fülig ért a szája az előadás végén. Csakhogy, a Madách-ban vették a fáradságot, és megtanulták, megértették az új rendszert, és kihasználják előnyeit, és történetesen később még egy végzett hangtechnikust is maguk közé fogadtak.

Hosszú folyamat ez, emberöltőnyi. Előbb-utóbb a hangtárvezetők *Hangtárvezetők* is lesznek majd, akik képesek komoly térhangzású rendszereket, digitális hangosító pultokat automatizálni, világosítással együtt szinkronvezérelni, az üvöltő, fülsértő hangosítást kultúrált, egészséges, élményszerű hangzással felváltani, és képesek erre megtanítani színházi világuk sorstársait is, mert képzettségük, megfelelő végzettségük, ennek folytán okos érvelésük miatt képesek lesznek elfogadtatni magukat és véleményüket rendezőkkel, színészekkel, direktorokkal (vagyis kilépnek a „lábtörő” státuszából). Akinek van szeme látja, hogy egy modern világosító rendszer bonyolult, beállítások sokaságát kell vele elvégezni minden új produkcióhoz. Ez világosító próbát, próbákat igényel. Az viszont egyáltalán nem elfogadott, hogy egy modern, a Madách Színházéhoz hasonló, automatizálható hangrendszer szintén igényelne hangosító próbát, próbákat. Azt mindenki elismeri, hogy a világítás lehetőségeihez alkalmazkodni kell. Az valahogy nem világos viszont, hogy a hangosítás, és az akusztika fizikai törvényeihez is alkalmazkodni kellene (rendezésnek, diszletezésnek, előadói magatartásnak ... hiszen mit lehet azon hangosítani, ha egy színészből csak a meleg levegő jön ki, mert hát minek van az a hangosítás, ugye).

Színházaink többsége körülbelül 30-40 évvel van elmaradva a világban ma létrehozható hangtechnikai színvonalától eszközökben is, és tudásban is. Már hallom az ellenérvet: nincsen rá pénz. Tévedés. A tudással kell kezdeni. A meglévő eszközöket jobban kihasználni, és fokozatosan - okosan, ésszel - továbbfejleszteni. De mindenek előtt megtanulni, hogyan kell mindezt csinálni.

Az új OKJ szakmáihoz tartozó szakmai- és vizsgakövetelmények megtalálhatók a www.nive.hu/nft oldalon, az **SZVK tervezetek** címszó alatt, a *4. Művészet, közművelődés, kommunikáció szakmacsoportban*.

Kishonti István
igazgató
oktOpus Multimédia Intézet